

УДК 373.2.013.3:001.895

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.02>

Апрелєва І. В.

РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА У СИСТЕМІ ВІДНОСИН «ПЕДАГОГ» – «ДИТИНА»

У статті розглядаються окремі аспекти реалізації ідей педагогіки партнерства у системі відносин «педагог» – «дитина». Наголошено на тому, що наставництво є найбільш чутливий до потреб і проблем дитини формат відносин. Проаналізовано та розглянуто питання реалізації педагогічного наставництва в роботі з дітьми дошкільного віку. Акцентовано на доцільності вивчення означеного питання в контексті здійснення педагогом соціально-педагогічної діяльності, яка є невід'ємною частиною його професійних функцій. Визначено, що у роботі з дошкільниками наставництво виглядає як серія педагогічних взаємодій на широкій соціально-особистісній основі, спрямованих на забезпечення гармонійного протікання формування особистості дитини, її соціалізації та індивідуалізації у соціально-культурному просторі закладу дошкільної освіти. Педагог-наставник може виконувати важливу роль у формуванні особистості дитини, яка належить до категорії проблемних. Зазначено, що ефективна соціально-педагогічна робота педагога неможлива глибокого вивчення суті проблемної ситуації та її причин, визначення індивідуальних особливостей особистості дитини, її соціально-психологічного потенціалу.

Автором стверджується, що комплексне використання практик педагогічного наставництва створює всі умови для забезпечення саморозвитку, самоствердження особистості дитини, формування її позитивної Я-концепції. Розкрито моральний зміст наставницької діяльності, який полягає у тому, що педагог спрямовує свої зусилля на активізацію сил кожного з вихованців та своїх власних. Визначено, що найбільш поширеними методами досягнення поставленої мети у процесі педагогічного наставництва є супровід, підтримка, демонстрація, захист. З'ясовано найбільш комфортні для дитини ролі, які виконує педагог-наставник: тьютор, фасилітатор, консультант, тренер, модератор, медіатор. Зазначено, яким саме вимогам повинен відповідати педагог з метою досягнення найкращого результату у наставницькій діяльності.

Ключові слова: педагогіка партнерства, педагогічне наставництво, співпраця, соціально-педагогічна робота, позитивна взаємодія.

Головний стратегічний напрям розвитку вітчизняної систем освіти лежить у площині двох основних новацій – компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства.

Внаслідок проведених в освітній системі змін, пріоритет з масових педагогічних явищ було зміщено на особистість дитини, вивчення можливих шляхів й обставин її індивідуального розвитку, умов саморозкриття та самореалізації у процесі оволодіння знаннями, вміннями та навичками. Особливого значення набувають пошуки принципово нових механізмів налагодження конструктивних стосунків між суб'єктами освітнього процесу.

На сьогоднішні освітні проблемні питання вирішуються на двох рівнях: щоденному та науковому. На щоденному рівні педагоги закладів освіти обговорюють такі питання: поваги до особистості дитини, визнання її унікальності; діалогічної структури організації та проведення занять; співпраці та співтворчості як у процесі безпосереднього навчання, так і у повсякденному житті; упровадження методів та прийомів індивідуалізації освітньої діяльності. У такій освітній системі координат запроваджуються якісно нові форми взаємодій суб'єктів педагогічної діяльності, змінюються функції вихователя, наголошується на ролі педагога як професіонала-партнера в освітньому процесі.

Ідея педагогічного партнерства присутня у працях багатьох представників гуманістичного напрямку в педагогіці. Останнім часом у науковому дискурсі домінує зростання інтересу до практики наставництва як особливого виду партнерської взаємодії в умовах закладу дошкільної освіти.

Серед авторів, які зробили чималий внесок у вивчення проблеми наставництва в педагогічній діяльності, слід назвати О. Безсонову, І. Булюбаш, Н. Гавриш, Ф. Гаутмана, Д. Джейкобса, П. Девіда, Д. Дж. Мейера, С. Кулакова, І. Ляха, Т. Осипову, П. Ховкінса, Р. Шохета, О. Чеховську. Науковцями доведено, що наставництво є успішною формою взаємодії для особистісного розвитку молодого педагога. Втім, залишається недостатньо дослідженим питання значення реалізації практики наставництва у системі відносин «педагог» – «дитина» в умовах закладу дошкільної освіти.

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати особливості реалізації практики наставництва у роботі з дітьми дошкільного віку у контексті утвердження педагогіки партнерства в освіті.

З кожним роком все більше науковців приділяють свою увагу питанню реалізації практики наставництва в освітньому процесі, розглядаючи його у різних контекстах. У наукових працях вітчизняних вчених йдеться про необхідність забезпечення: психолого-педагогічного супроводу як цілеспрямованого педагогічно виваженого впливу на особистість дитини (Т. Кочубей, Л. Іщенко, С. Гаврилюк, І. О. Луценко, А. Богуш, Л. Калмикової, Т. Піроженко, С. Поворознюк та ін.); педагогічної підтримки процесу особистісного розвитку дитини (О. Кононко, Н. Колосової, С. Ладивір, О. Сухомлинської); ефективної соціальної фасилітації (Л. Зданевич, О. Караман, О. Кузьменко, І. Рогальська-Яблонська) в освітньому процесі. В освіті практики наставництва

ефективно реалізовували педагоги, такі як Ш. Амонашвілі, О. Газман, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький та інші.

Наставництво в класичному розумінні розглядається як відносина, в яких досвідченіша чи більш обізнана особа допомагає менш досвідченій або менш обізнаній засвоїти певні компетенції [2].

Щодо сутності поняття «педагогічне наставництво», максимально виразною вважаємо думку Т. Осипової, яка розглядає його як систему суб'єкт-суб'єктних взаємовідносин, що ґрунтується на актуалізації наставником життєвого і професійного досвіду, педагогічної підтримки в розвитку духовно-моральної сфери вихованців, створенні сприятливих умов для самоактуалізації, самореалізації і самовдосконалення особистості учнів за власною освітньою траєкторією розвитку [10, с.12].

Розмірковуючи над проблемою реалізації наставництва в закладі дошкільної освіти, вважаємо за доцільне розглядати це питання в контексті здійснення соціально-педагогічної діяльності, яка є невід'ємною частиною професійних функцій педагога. Відмітимо, що наставник може виконувати важливу роль у формуванні особистості дитини з особливими освітніми проблемами (діти з порушеннями психофізичного розвитку, соціально незахищені, педагогічно занедбані, з порушеннями соціальної адаптації, обдаровані, та діти, що перебувають у кризових життєвих ситуаціях, тощо), стаючи для неї активною підтримкою, захистом і другом.

По суті, у роботі з дошкільниками наставництво виглядає як серія педагогічних взаємодій на широкій соціально-особистісній основі, спрямованих на забезпечення гармонійного протікання формування особистості дитини, її соціалізації та індивідуалізації у соціально-культурному просторі ЗДО.

Педагог-наставник у своїй діяльності орієнтується на індивідуальні освітні потреби дитини. Варто зазначити, що будь-які дії вихователя будуть малоефективними без глибокого вивчення суті проблемної ситуації та її причин, визначення індивідуальних особливостей особистості дитини, її соціально-психологічного потенціалу.

В психолого-педагогічній науці потенціал особистості пов'язується з процесами актуалізації, реалізації, розгортання, відтворення, розкриття, втілення, сходження до самого себе, прагнення «вийти за власні межі», самотворення, самовираження, самоствердження, самореалізації, розвитку (інтерактивного, рольового, соціокультурного), інтеріоризації [7, с.407]

Соціально-психологічний потенціал як активний ресурс особистості допомагає досягти успіху, ефективного виконання діяльності. Ресурсний потенціал дошкільника передбачає розкриття і розвиток, проявляється у соціокультурному середовищі, формуючись під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників.

Для точного визначення сутності проблеми особистості дитини педагогу необхідно зібрати максимальну кількість даних про вихованця, спосіб його життя, найближче соціальне оточення, сім'ю, а також здійснити аналіз інформації для розробки плану соціально-педагогічної допомоги.

Для цього педагог повинен вміти: використовувати діагностувальні методики щодо розвитку особистості дитини; аналізувати й інтерпретувати отримані результати та розробляти індивідуальні програми розвитку для дітей; обирати відповідно особливостям розвитку кожної дитини необхідний методичний супровід; спрямовувати необхідну інформацію на підвищення психолого-педагогічної компетентності вихователів, батьків, громадськості, застосовуючи інтерактивні методи взаємодії; реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти спільно з командою психолого-педагогічного супроводу. Організація комплексної соціально-педагогічної допомоги та розвитку особистісного потенціалу дошкільника є неможливими без об'єднання зусиль всіх зацікавлених сторін, інтеграції і координації.

Спираючись на напрацювання таких вчених, як-от: Г. Балл, І. Бех, Л. Виготський, О. Кононко, О. Леонтєва, А. Маслоу, В. Огнев'юк, С. Рубінштейн, Т. Піроженко, І. Рогальська-Яблонська, О. Савченко, С. Харченко, І. Якиманська, необхідно відзначити взаємозв'язок формування соціальної успішності особистості та спеціально організованого педагогічного впливу. Вхідження дитини в середовище ЗДО відбувається через орієнтування у спільній діяльності й долучення до неї як співучасника [5].

Співпрацюючий стиль педагогічної взаємодії, рівність участі кожного в освітньому процесі є найкращими умовами для особистісного розвитку дошкільника. На встановлення формату партнерства між педагогом та дитиною впливає культура педагогічного впливу, що передбачає розвивальний вплив. Культура педагогічного впливу виявляється, насамперед, не у визначенні мети для дитини і контролі за її досягненнями, а в створенні сприятливих умов для стимулювання самостійного інтелектуального, морального, естетичного пошуку, розвитку [1, с.129.] За умов підтримки партнерських міжособистісних стосунків з дорослими і однолітками діти вільно пізнають світ, пробують себе без страху зробити помилку та бути за це покараними.

Моральний зміст педагогічного наставництва полягає у тому, що педагог спрямовує свої зусилля на активізацію життєвих ресурсів кожного з вихованців та своїх власних сил. Наставництво створює умови для формування та розвитку у вихованців певних життєвих навичок та якостей, яких вимагає від них сучасне технологічне суспільство:

- вміння гнучко адаптуватись до життєвих умов, що швидко змінюються;
- навички вільного, самостійного, критичного мислення;
- уміння бачити, формулювати проблему, знаходити найбільш ефективні, раціональні шляхи її розв'язання;

- здатність продукувати нові ідеї, творчо, креативно мислити;
- навички роботи з інформацією;
- комунікативна компетентність, комунікабельність, толерантність, емпатійність;
- вміння працювати в команді; навички поведінки в кризових та конфліктних ситуаціях;
- прагнення до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти упродовж життя.

Внутрішній зміст використання практики наставництва передбачає співпрацю, підтримку суб'єктів освітнього процесу, виявлення їх особистих функцій.

Застосування наставництва у педагогічній роботі з дітьми дошкільного віку:

- сприяє розвитку індивідуальних когнітивних здібностей кожної дитини, її пізнавального інтересу;
- створює умови для виявлення та максимального використання індивідуального досвіду, набутого дитиною у процесі навчання та гри, інших видів діяльності;
- спрямує зусилля на оптимізацію процесу самовизначення та самореалізації кожного вихованця, а не лише на формування певних наперед визначених якостей;
- формує особистісну культуру та культуру спілкування як невід'ємні складові культури життєдіяльності.

Серед найбільш поширених методів досягнення поставленої мети у процесі наставництва є: супровід (заохочення максимальної самостійності дитини в проблемній ситуації за мінімальної участі педагога); підтримка (забезпечення умов для свідомої самостійної ситуації вибору); демонстрація (педагог як майстер – зразок для наслідування); допомога (сприяння знаходження способів і прийомів виходу з утруднень); захист (відстоювання життєво важливих інтересів дитини з метою забезпечення її фізичного та психологічного благополуччя).

Загалом практика педагогічного наставництва є складним і багатограним процесом, тож його успішна реалізація залежить від культури педагогічного управління.

Практикуючи наставництво, можна по-різному організовувати освітній процес, беручи на себе усякі ролі, найбільш комфортні для дитини: тьютора, фасилітатора, консультанта, тренера, модератора, медіатора тощо. У зв'язку з цим особливого значення для педагога набувають професійна гнучкість та соціальна мобільність.

Наголошуючи на важливості відчуття власної траєкторії особистості для її повноцінного життєздійснення, вихователь мусить бути зацікавлений у досягненні свого підопічного та нести особисту відповідальність за вирішення проблем, що виникають під час освітнього процесу.

Слушною є думка І. Цюпак про те, що завдання сучасного вихователя – постачати дітям необхідний освітній матеріал, підтримувати їх інтереси, допомагати, втілювати в життя задумане [12].

Практикуючи позицію наставника, педагог мотивує дошкільників, підтримує їх прагнення до спілкування, навчає співпрацювати для досягнення поставленої мети, успішно розв'язувати конфлікти.

Спонукаючи дошкільника до саморуку, педагог повинен надавати змогу дитині активно обговорювати мету діяльності, виражати емоції, ставити запитання, висловлювати власні бажання, вибирати місце та спосіб організації самостійної практики.

Наставник допомагає дошкільникам рухатися своїм курсом, підтримує у вирішенні завдань, прийнятті рішень та рефлексії. Педагог-наставник сприяє усвідомленню ясності в цілях і розуміння себе, допомагає дитині просуватися до мети, відчуваючи радість творення.

Вихователь служить особистим прикладом для дитини та є справжнім носієм цінностей. Педагог знає власні кордони та кордони кожного вихованця, використовує практики позитивного налаштування до людей, ситуацій, довкілля. Коли в основу взаємодії дорослого з дитиною покладено духовні й загальнолюдські цінності, – між ними налагоджується гармонія і довіра. Саме така взаємодія є позитивною. Вона базується на толерантності, повазі, чуйності і взаємній відповідальності.

Із погляду І. Матвійків, вміння позитивно взаємодіяти – це мистецтво слухати і чути, бачити і відчувати, розуміти співрозмовника і доносити до нього свої думки, конструктивно вирішувати комунікативні завдання, досягати позитивних результатів в сумісній діяльності [6, с.28].

Така позиція педагога передбачає визнання гідності інших, прихильне ставлення до себе і до довкілля, упевненість у своїх вихованцях, віра у їх можливості досягати добрих результатів.

Невід'ємною частиною педагогічної та соціалізуючої діяльності педагога має бути створення ситуації успіху дошкільника. Слушним є переконання А. Белкіна у тому, що «...ні в якому разі не можна позбавляти дитину чекання завтрашньої радості, віри у свої можливості, сподівань на позитивні перспективи у майбутньому» [9, с. 198].

Важливо мати на увазі, що ситуація успіху може стати свого роду спусковим механізмом подальшого руху особистості. Щоб правильно використовувати цей механізм, необхідно знати всі особливості цього психолого-педагогічного феномену. Завдання вихователя полягає в тому щоб, застосовуючи соціально-педагогічні методи та прийоми створення ситуації успіху у дітей, дати можливість дошкільникам проявити свою індивідуальність, творчість, позбавити почуття страху і вселити впевненість у свої сили. На думку Н. Колосової ефективними прийомами, що дозволяють дорослому підтримати дитину є такі: заохочення, похвала, схвалення; прохання, стимулювання до діяльності; довіра, авансування особистості; заохочення, незгадування про помилки; прояв співпереживання, співчуття, засмучення; очікування кращих результатів; залучення до діяльності, що цікавить [4, с. 160].

Педагогу необхідно навчитись продукувати ідеї, залучати дітей до їх реалізації, постійно мотивувати до творчого пошуку, підтримувати прояв їх активності через гру.

Висновки. Отже, налагоджена практика педагогічного наставництва реалізує принципи педагогіки партнерства в закладі дошкільної освіти. Педагог, працюючи з дітьми як наставник, може по-різному організувати освітній процес, беручи на себе різні ролі: тьютора, фасилітатора, консультанта, тренера, модератора, медіатора, тощо. Практикуючи наставництво, педагог має будувати систему соціально-педагогічної роботи таким чином, щоб допомогти кожній дитині досягти цілей та успіхів, враховуючи її індивідуальні особливості. Для цього вихователь зобов'язаний володіти достатньо високим рівнем психологічної і педагогічної грамотності, інноваційним професійним мисленням, високим рівнем комунікативної культури, розвиненим творчим потенціалом, досвідом соціально-педагогічного партнерства, бути гнучким та мобільним.

Проведене дослідження не вичерпує порушеної проблеми. Перспективними напрямками проведення роботи з цього питання вважаємо дослідити методи та прийоми соціально-педагогічної діяльності педагога дошкільної освіти.

Використана література:

1. Алексєєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики. наук.-метод. посіб. Київ, 2007. 152 с.
2. Дописувачі Вікіпедії. Наставництво Вікіпедія, вільна енциклопедія. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Наставництво
3. Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 342 с. («Словники»).
4. Колосова Н. Педагогічна підтримка як засіб гуманізації освітнього простору дошкільного навчального закладу. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2013. № 44. С. 156–161.
5. Литвиненко С. Соціально-педагогічні аспекти діяльності вихователя закладу дошкільної освіти. *Нова педагогічна думка*. 2018. № 3. С. 85–87.
6. Матійків І. М., Ковальчук З. Я. Професійна майстерність психолога : навч.-метод. посібник Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016. 340 с.
7. Міляєва В.Р., Лебідь Н.К., Бреус Ю.В. Теоретичний аналіз поняття «потенція особистості» *Проблеми сучасної психології*. 2013. Вип. 20. С. 405–415
8. Морозова М. Наставництво як процес формування особистості молодого спеціаліста URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_1/Morozova.pdf
9. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, Любарська О. М. та ін.; за заг. ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2002. 256 с.
10. Осипова Т. Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва : автореф. дис. ... д. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2016. 46 с.
11. Фісун О. В. Формування фасилітуючої позиції вчителя в системі науково-методичної роботи загальноосвітнього навчального закладу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2011. 22 с.
12. Цюпак І. М. Тьютор і вихователь: порівняльний контекст. URL: <https://goo.su/ijriiGq>

References:

1. Aliksieienko T.F. (2007) Sotsializatsiia osobystosti: mozhlyvosti y ryzyky. [Socialization of personality: opportunities and risks. Scientific and methodological manual] : nauk.-metod. posib. Kyiv, 152 s. [in Ukrainian]
2. Dopysuvachi Vikipedii. Nastavnytstvo [Mentorship] Vikipiedii, vilna entsyklopediia. URL: uk.wikipedia.org/wiki/Nastavnytstvo [in Ukrainian]
3. Doshkilna osvita: slovnyk-dovidnyk: ponad 1000 terminiv, poniat ta nazv (2010) [Preschool education: reference dictionary: more than 1000 terms, concepts and names] / upor. K.L. Krutii, O.O. Funtikova. Zaporizhzhia : TOV "LIPS" LTD. 342 s. ("Slovnyky") [in Ukrainian]
4. Kolosova N. (2013) Pedagogichna pidtrymka yak zasib humanizatsii osvitnoho prostoru doshkilnoho navchalnoho zakladu [Pedagogical support as a means of humanizing the educational space of a preschool educational institution] *Psikhologoh-pedahohichni problemy silskoi shkoly*. № 44. S. 156–161. [in Ukrainian]
5. Lytvynenko S. (2018) Sotsialno-pedahohichni aspekty diialnosti vykhovatelja zakladu doshkilnoi osvity [Socio-pedagogical aspects of the activity of a preschool teacher] *Nova pedahohichna dumka*. № 3. S. 85–87. [in Ukrainian]
6. Matiikiv I. M., Kovalchuk Z. Ya. (2016) Profesiina maisternist psykholooha [Professional skills of a psychologist]: navch.-metod. posibnyk Lviv: Lvivskiy derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 2016. 340 s. [in Ukrainian]
7. Miliaieva V.R., Lebid N.K., Breus Yu.V. (2013) Teoretychnyi analiz poniattia "potentsia osobystosti" [Theoretical analysis of the concept of "personal potential"] *Problemy suchasnoi psykhologii*. Vyp. 20 S. 405–415 [in Ukrainian]
8. Morozova. Nastavnytstvo yak protses formuvannia osobystosti molodoho spetsialista [Mentoring as a process of personality formation of a young specialist] URL: http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/ekonomika/V_1/Morozova.pdf [in Ukrainian]
9. Osvitni tekhnologii (2002) [Educational technologies]: navch.-metod. posib. / O.M. Piekhota, A.Z. Kiktenko, O.M. Liubarska ta in.; Za zah. red. O. M. Piekhoty. Kyiv : A.S.K., 256 s. [in Ukrainian]
10. Osypova T.Iu. (2016) Teoretyko-metodychni zasady pidhotovky maibutnikh uchyteliv do pedahohichnoho nastavnytstva [Theoretical and methodological principles of training future teachers for pedagogical mentoring] : avtoref. dys....d. ped. nauk : 13.00.04. Odessa, 46 s. [in Ukrainian]
11. Fisun O. V. (2011) Formuvannia fasylytuiuchoi pozytsii vchytelia v systemi naukovo-metodychnoi roboty zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu [Formation of the facilitating position of the teacher in the system of scientific and methodical work of the general educational institution] : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk.13.00.04. Kharkiv. 22 s. [in Ukrainian]
12. Tsiupak I.M. Tiutor i vykhovatel: porivnialnyi kontekst [Tutor and educator: a comparative context]. URL: <https://goo.su/ijriiGq> [in Ukrainian]

Aprieliava I. Implementation of pedagogical ideas of partnership in the relationship system “educator” – “child”

The article considers certain aspects of the implementation of the ideas of partnership pedagogy in the system of “teacher” – “child” relations. It is emphasized that mentoring is the most sensitive to the needs and problems of the child. The issue of implementation of pedagogical mentoring in work with preschool children was analyzed and considered. Emphasis is placed on the expediency of studying this issue in the context of the teacher's social-pedagogical activity, which is an integral part of his professional functions. It was determined that in working with preschoolers, mentoring looks like a series of pedagogical interactions on a broad socio-personal basis, aimed at ensuring the harmonious development of the child's personality, his socialization and individualization in the socio-cultural space of the preschool education institution. A teacher-mentor can play an important role in shaping the personality of a child who belongs to the category of problems. It is noted that the effective socio-pedagogical work of the teacher is impossible to deeply study the essence of the problematic situation and its causes, to determine the individual characteristics of the child's personality, his socio-psychological potential.

The author claims that the comprehensive use of pedagogical mentoring practices creates all the conditions for ensuring self-development, self-affirmation of the child's personality, and the formation of his positive self-concept. The moral content of the mentoring activity is revealed, which consists in the fact that the teacher directs his efforts to activate the strengths of each of the pupils and his own. It was determined that the most common methods of achieving the set goal in the process of pedagogical mentoring are accompaniment, support, demonstration, and protection. The most comfortable roles for the child, performed by the teacher-mentor: tutor, facilitator, consultant, trainer, moderator, mediator, have been clarified. It is specified what requirements a teacher must meet in order to achieve the best result in mentoring activities

Key words: partnership pedagogy, pedagogical mentoring, cooperation, socio-pedagogical work, positive interaction.

УДК 796.355

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.03>

Бабаєв Ю. Г.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ КУРСАНТІВ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПОЛЬОВИХ УМОВАХ

У статті розглянуто особливості формування психофізичної готовності курсантів до майбутньої професійно-бойової діяльності у польових умовах. Вказано, що психофізична готовність, насамперед, залежить від індивідуальних особливостей кожного студента, оскільки здобувачі освіти мають різні навички, здібності тощо. Окрім цього, на швидкість та ефективність формування готовності до майбутньої професійно-бойової діяльності впливають особистісні мотиви студентів, їхнє бажання вчитися та саморозвиватися.

Окреслено основні компоненти боєздатності військовослужбовців, що пов'язані між собою. Жодні окремі компоненти, навіть за умови їхнього максимального розвитку, не можуть компенсувати відсутність інших компонентів.

Зазначено, що під час професійно-бойової діяльності всі військовослужбовці переживають бойовий стрес, який суттєво змінює психіку людини і передбачає мобілізацію наявних можливостей організму, тобто імунної, захисної, нервової, психічної систем, задля подолання певної ситуації, що загрожує життю.

Проведено дослідження, у якому взяли участь 80 курсантів 3-го курсу Військового інституту танкових військ Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Сформовано дві групи: ЕГ та КГ. Курсанти ЕГ займалися за розробленою авторами робочою програмою навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка», а курсанти КГ – за традиційною.

Визначено рівень психофізичної готовності курсантів за допомогою тестів щодо оцінювання рівня спеціальної фізичної підготовки та методики оцінювання вольових яостей. Виявлено, що проведення занять за авторською програмою у польових умовах є більш ефективним, якщо порівнювати його з традиційною програмою навчання.

Доведено, що загальний рівень фізичної підготовки курсантів значно впливає на показники професійно-бойової діяльності військовослужбовців.

Ключові слова: фізична підготовка, психофізична готовність, курсанти, професійно-бойова діяльність, польові умови.

Сучасна професійно-бойова діяльність військовослужбовців Збройних Сил (ЗС) України супроводжується безліччю чинників, які за своєю природою є стресовими і які негативно впливають на психіку воїнів, викликаючи в них почуття страху, сильне психічне напруження, невпевненість у власних силах, втому [3; 4]. За даними вчених [5; 6], основними психотравмуючими чинниками бойової діяльності є: усвідомлене відчуття загрози власному життю, так званого біологічного страху смерті, поранення, болю, інвалідності; загибель товаришів на власних очах або необхідність убити людину; дефіцит часу, прискорення темпів дій, раптовість, невизначеність, новизна (чинники бойової ситуації); відсутність повноцінного сну, особливості режиму гігієни, харчування тощо. Сукупний вплив психотравмуючих чинників на військовослужбовців визначається поняттям «бойовий стрес», який суттєво змінює психіку людини [7]. Бойовий стрес – це